

רעיה הרניק:

פיצעי אוהב

עמוס קינן
צבעונים אחינו
הוצאת כתר, "צד התמר"

צבעונים אחינו הוא לכאורה ספר קצר. 89 עמודים בסך הכל. שלושה סיפורים שעל פני השטח אין ביניהם קשר. קריא מאוד. צבעונים אחינו הוא גם ספר מסובך ורבישיכבתי, שי המתרחשים במקומות ובזמנים שונים ארוגים שתיווערב זה בזה.

יותר מזה: קשה לי להאמין שמי שלא קרא את ספריו הקודמים של קינן — ושואה II, הדרך לעין־חרוד וגם את זה בסופה יצליח לפענח את המשכיות הייאוש העמוק, ההולך וגובר מספר לספר. עדיין אני חושבת שלא זו כלבר מסקין מכלבל בכל אחד מספריו ומי סיפוריו את סדר־הזמנים, אלא שגם הזמן הכי רונולוגי של הוצאת הספרים הוא, אם אפשר לומר כך, שגוי, ושואה II. שהוא הראשון שיצא לאור, אמור מבחינת תוכנו להיות המי שד לצבעונים אחינו.

המשתף לכל הספרים הוא העירוב הנורא שבין המציאות המדוקדקת מאוד, הנוקבת בתאריכים מדוייקים, ובשמות מקומות (רבר הכולט בהדרך לעין־חרוד) או בתיאור אנשים — אנשים שקל לזהותם (את זה בסופה) לבין סממני מרע כידיוני המשתולל כחררי מילחמה עתידני הנמצא בדרך לעין־חרוד, או כסידני כסיפור "מחול צ'רסקי כסידני".

"אתה יודע שכאן לא סידני, אמרה לי בעצב.

ואני לא אלבנית, המשיכה. אבל אני מוכנה למות למען אלבניה החופשית.

אם כאן לא סידני, שאלתי, מה כאן.

אני קוראת למקום הזה גיא על-מוות, אמרה, אבל זאת בדיחה פרי טיט שלי. למקום הזה קוראים סן פרנסיסקו."

מרע כידיוני, שבו מקום הוא לא מקום, ועבר מקרים את ההווה, עשוי להיות מרתק, מפתיע, פרוץ. אבל הוא אינו מפחיד, כל זמן שאנו יודעים שההלאיכול־לחיות". אלא שאצל עמוס קינן הכל יכול להיות. ומכיוון שחלק מתחויותיו כבר התאמת בצורה נוראה כליכך, כמו בסיפור מינכן", שבו מתערבים אנשי־צבא ישראליים בפניכות הכרוכות כסי מים בדרום־אמריקה; סיפור שנכתב שנתיים לפני שהתפוצצה פרשת יאיר קליין וקולומי ביה — הרי גם שאר האימים שבהן עוסק הסיפור, אפשר שכבר היו — ואם לא, סביר להניח שעוד יבואו לנו בעתיד.

כך, כנ'נגל בפרו טעות ועירה במיקום), כמחנה צבאי שבו מאמנים קצינים ישראליים את "חזואי הבקר", מגרלי האופיום — או מתכנני ההפיכה הצבאית הבאה, מתנהל הרי אלוג הבא:

"מה נשמע, שאלתי. מקצועיות או נפשית, שאל. נפשית, אמרתי. אני לא מחדש את החוזה, אמר. מה לעשה, שאלתי. אין לי מקצוע אחר, אמר. לכולנו אין מקצוע אחר, אמרתי, מה נעשה כולנו."

ושימו לב לעברית. אין מילה אחת מיותרת. עברית מדוייקת ועדכנית, עניינית ומפי חידה מאוד.

הרוב הנוסף, לב ליבו של הספר, הוא הי צופן המסתורי והאינטימי הקושר את הקורא למספר. נרמה שעמוס קינן כותב מתחת לאר

כלוחמי עצמאות אלג'ריה בשנות ה'50. זה לא ייתכן? אבל זה בריוק כך. משום שגיבור הסיפור חולם שנשמתו שפרחה ממנו. תהפוך לנקודת אור קטנה בתוך הלפיך הגדול שיאיר לעולמי עולמים לאנושות את דרכה" (עמ' 22). ואם כך, כבר לא חשוב אם נלחם בשורות הלח"י בתוצות ירושלים, הב' ריגדה הבינלאומית כספרד או כין פרשי הי צבא האדום.

הוא עצמו אומר:

"הו, ארצות רחוקות, מילחמות אבודות."

וכך אנחנו מאמינים, מאמינים לו שלחם בשורות הצבא האדום ושמפקרו היה פאני פילוב הזכור לטוב. ומייד משתנה גם העב רית, והופכת להיות העברית של התרגומים הקלאסיים מרוסית, תרגומי שלונסקי או לאה גולברג:

"וחרב, תוכל להניף?"

"אוכל גם אוכל, אמרתי."

ובעמוד הבא — פאנפילוב קפץ אל תוך הכור, שלף חרבו ותוך כדי קפיצה ביתק את ראש הרוב מצווארו. או פנה אל הגראף וכתר

תיות הרפוס, הקריאות והמובנות לכל, סיפורים בדיו בלתי־נראית המתפענחת רק לבני שבט אחד (וזאת הגדרה של חיים גורי) החיים בארץ. שבט שהולך ומתמעט בחברה הישראלית. את פיענוח הצופן הזה הוא מפקיד בידינו כבר עם כחירת שמות הספרים: הדרך לעין־חרוד. ומייד עולה בווכרון המנגינה שי שרנו לפני כליכך הרבה שנים. לילה, דמי מרה... הדרך אל הקבוצה, אינה קצרה וגם לא ארוכה."

כצבעונים אחינו מקדים עמוס קינן ומצטט את השיר המזור הזה ששרנו בתנועת הנוער:

צבעונים, אחינו צבעונים, בכל אשמה החברה. איבדנו כל אשר יקר היה, ולא ישוב עוד לעולם

והרי השיר התמים הזה היה תמיד חידה גדולה, מעוררת פליאה גדולה. שכן מה זה

"איבדנו את כל אשר יקר היה".
חדר האוכל בקיבוץ נגבה, 1949 (רוברט קאפה)

את ראשו. את הכומר ואת ראש העיר דק בזהו."

וכבר עולה מול עיני הקורא, יודיע־הסוד, שירו של אלתרמן. אל תתנו להם רובים! "לאחר קטן פגעיית בגולגולת ושניים קטנים דקתי בזהו". — אולי זו אסוציאציה מיקרית בלבד. אבל המיקריות חדלה להיות מיקריות מיספר עמודים אחר־כך, ובסיפור מינכן" היא נהפכת על פניה בצורה אירונית. "תן להם רובים, אמר, ותתעשר" (עמ' 64). רק מי שאהב כליכך, רק מי שהאמין כליכך רוצה להיות החייל הצילום של רוברט קאפה, ושר "הו יהיה קרב אחרון", וירה כסרג'נט בריטי ברחוב הנביאים — רק הוא מסוגל לצבור כליכך הרבה כאב, ולהאמין שאכן "איבדנו כל אשר יקר היה, ולא ישוב עוד לעולם..."

תערוכות

גרשון קניספל:

לחיות עם סיוט

לתערוכות הרטרופסקטיביות של נפי תלי בום בגלריה פארק, תל־אביב.

הרטרופסקטיבה של נפתלי בום — יציי רות מ'40 שנות המדינה, 1989 — עשויה היתה להעמיד לפני המימסד המור סיאלי שלנו אתגר גדול בהרבה ממה שנטל על עצמו מוסיאון תל־אביב בתערוכות התי עורית "לחיות עם חלום".

פעם נוספת החמיצו עסקני המוסיאונים המכונים אוצרים ומנהלים, שידם כה רבה להם בתככים ובמילחמות־הישרדות, הזדמנות להאיר את מורכבותה ורבי־גנותה של ההתפתחות המכונה אמנות ישראלית מקור רית.

שהרי מי להם טוב ואופייני וחשוב ושנויי במחלוקת מנפתלי בום זה, שיצירותיו מלוות את המדינה למיום הקמתה ועד היום הזה. ראשון בין שווים, מנהיג ומורה־דרך מכות סמכותו המוסרית, אינטלקטואל מובהק, צייר איריאני, אמן מגיב, יוצר שביצירתו משתקפת ההיסטוריה בת 40 השנים האלה: מאז שביתת הימאים ועד עליית גוש אמונים — וההתי פכחות ממנו.

אבל איפה המוסיאונים ואיפה משימה ממין זה?

באה חבורה קטנה של ירידים והפרה את המזימה. תודות להצלחתם לשכנע את בעלי גלריה פארק ברת־הקומות, וזה בום סוף־סוף גם ברטרופסקטיבה שלו, וגם בהרים שלהם היא ראויה.

ואילו אנחנו זכינו בהוכחה נוספת לכך שניתן לגבור על מימסד מפוחלץ, קופא על שמריו, חר־צדרי, חסר חוש היסטורי, תככני, מתחשבן, ביונטיני.

די בכמה אנשים נחושי־החלטה ובעלי־תושייה.

נושאים יפים...

יימצא מי שיאמר, כי בום שילם את המחיר המלא על נאמנותו המופלגת לרגל. ויוסיפו ויאמרו כי זהו בריוק המחיר שכל המגייס" את מיכחולו להשקפותיו חייב לשלם. לא מניה ולא מקצתיה.

אמנם, בראייה שיטחית, דומה שנפתלי בום הרים שוב ושוב דגל כלשהו ואף החליף רגלים, לא מעט. אך לזכותו ייאמר כי את הדגלים השונים הרים מתוך הכרה עמוקה ואמון ללא סייג, אמון שהתערער ונשבר שוב ושוב אל סלע המציאות. כסיופוס, הוטל גם על בום לגלגל את האבן עד ראש ההר ואחר לראותה מתגלגלת שוב ושוב אל תוך התהום. גם זו דרך־חיים — אף כי לא היינו מאחלים אותה לאיש.

כך חי את חייו כאמן. נייעור לתוך חלום ומתעורר בתוך סיוט.

אולי כך נגזר על מי שהגיע ארצה, כי 1939, עם עליית הגוער; נער בן 14 שהותיר את הריו ואת כל בני־מישפחתו מאחוריו, להיות למאכלת אש, והוא נדרף כל חייו על־ידי הפחד המתמיד להישאר לבד. אולי זה מה שגורם לו לאדם לקבל על עצמו שוב ושוב עולו של רעיון, עולה של אמונה, להשתעבד לה בכל רמ"ח, לבקש בלהט כזה להיות שותף בתהליכים חברתיים ואף לתת להם ביטוי ישיר, בוטה.

שוב ושוב הוא מוצא עצמו לבד, נעזב לנפשו, בלא ריעים־לדרך. מבקש אמונה חדשה, נושאים חדשים. כמה פאתי אך גם כמה אופייני היה זה לשמוע את נפתלי בום מבקש, כסרטי־טלוויזיה הנאה מאוד שערכה שרי רו עם התערוכה. "תנו לי נושאים יפים ואצייר לכם ציורים יפים". כלומר, כאלה שאינם בני ממלכת הסיוט.